

تصحیح روضة العقول آرزویی که تحقق یافت

تصحیح کتاب با استفاده از دو نسخه «پاریس» و «لیدن» انجام گرفته و مشتمل است بر یک پیشگفتار و مقدمه‌ای تقریباً جامع که مصحح محترم درباره شناخت این کتاب نوشته، متن کتاب، تعلیقات و فهرست‌هایی که بر آن افزوده شده است.

مصحح در مقدمه ۸۸ صفحه‌ای، ابتدا بحث کوتاهی تحت عنوان «درباره روضة العقول» را ذکر کرده آن‌گاه ترجمه مقاله‌ای از «ام. تی. اچ. هوتسما» را با عنوان «روایت ناشناخته‌ای از مرزبان نامه» بیان کرده است و در سایر بخش‌های آن به بحث درباره عناوین زیر پرداخته است: شرح حال مؤلف روضة العقول، روضة العقول و نویسنده آن، ویژگی‌های سبکی روضة العقول، مرزبان نامه و روضة العقول، برخی منابع و ماخذ روضة العقول، مشخصات نسخه‌ها و روش تصحیح.

در این مقدمه شرح حال مؤلف روضة العقول با توجه به مقدمه کتاب به قلم خود مؤلف بیان شده است و در بحث روضة العقول و نویسنده آن شناختی از این کتاب و نویسنده آن ارائه گردیده و سپس ویژگی‌های سبکی کتاب با دقت علمی و ظرافت خاصی آورده شده است. در این بخش ضمن بررسی ویژگی‌های لفظی و ادبی و نکات نحوی، مصحح به دو نکته جالب، توجه کرده است:

۱- کاربردهای خاص: در ذیل این عنوان به چگونگی کاربردهای خاص چند واژه در روضة العقول اشاره شده است. هرچند انتظار می‌رفت با توجه به حجم کتاب این بخش مفصل‌تر بیان شود ولی همین مقدار اشاره نیز اطلاعات تازه‌ای در اختیار اهل ادب قرار داده است.

۲- جعل کلمات، در این بخش به واژه‌های ساختگی نویسنده در این کتاب توجه شده و اهم این ساختگی‌ها را مصحح کتاب بر حسب فراوانی آنها در مقوله‌های زیر آورده است: مصادر ثلاثی مجرد، جمع مکسر، باب تفعیل، باب استفعال، باب افعال، اسم مکان ثلاثی مجرد، اسم مفعول

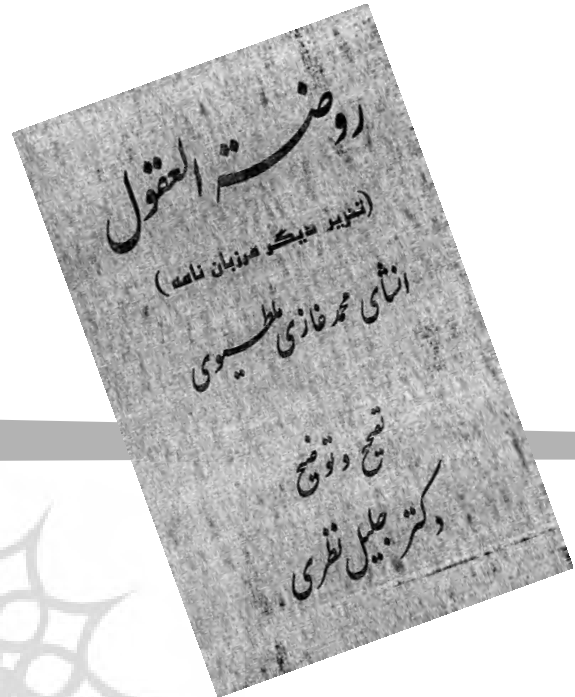
کار تصحیح متون نظم و نثر فارسی در ایران با توجه به ورود صنعت چاپ در کشور ما پیشینه چندان زیادی ندارد. در این مدت دانشمندان و فرهیختگان جامعه ادبی ما در تصحیح و تحشیه متون همت والایی نشان داده و گام‌های بلندی برداشته‌اند و این کار همچنان ادامه دارد. بی‌شک تازمانی که احتمال یک نسخه خطی از گنجینه‌های ادب فارسی در هر کجای دنیا باشد، پی‌گیری این عمل و جبهه همت عالی اندیشمندان این مرز و بوم خواهد بود.

یکی از آرزوهای دیرین تلاش در تصحیح آثار ادبی در سرزمین ما، تصحیح کتاب روضة العقول*، تحریر دیگری از مرزبان نامه، نوشته محمد غازی ملطیوی بود که مدت‌ها وجود آن در هاله‌ای از ابهام قرار داشت و جامعه ادبی ما در شناخت آن معطل مانده بود.

در کتاب‌های تذکره و تاریخ ادبیات تنها نامی از آن برده شده بود و در محافل غیرایرانی معدودی از اندیشمندان خارجی در معرفی آن به نوشتن مقالاتی پرداختند و در ایران نیز ادیبان دانشمند در شناخت این کتاب به گونه‌ی گذرایی سخن گفته بودند و این همه آن اطلاعاتی بود که جامعه ادبی ایران از این کتاب داشتند. اما اینک چشم همه آرزومندان تصحیح و چاپ این کتاب بعد از سال‌ها انتظار بر صفحات آن می‌لغزد و ماجرای ناشناخته ماندن آن به پایان رسیده است.

دکتر جلیل نظری، عضو هیأت علمی دانشگاه شیراز، مصحح این کتاب، کوشنده‌ای است که دامن همت به کمر زده و نخستین تصحیح علمی این کتاب ارزشمند ادبی را به انجام رسانده و از سوی دانشگاه آزاد اسلامی واحد گچساران به چاپ رسیده و به بازار عرضه شده است.

از این مصحح پیشتر، کتاب‌های داستان‌های پر آب چشم، ناصر خسرو و اندیشه او و ترجمه کتاب اخبار الدولة السلجوقیه چاپ و منتشر شده است.

افضل مقیمی

مسئله دیگری که در این تصحیح قابل توجه است بخش ۲۷۲ صفحه‌ای افزوده مصحح بر متن کتاب است. این بخش مشتمل بر تعلیقات و فهرست‌هاست.

بخش تعلیقات که در پاسخ به مشکلات و دشواری‌های کتاب تهیه شده بحث مفصلی است و شامل توضیح برخی واژه‌های بسیار مبهم و دشوار، ترجمه آیات و احادیث و اشعار و عبارات و امثال عربی کتاب و اشاره به منابع آنها، توضیح عبارات پیچیده و دشوار کتاب و قضاوت درباره صحت و سقم موارد مورد بحث است.

پس از تعلیقات، چشم خواننده به دنیایی از فهرست واژگان دشوار و معانی آنها با بیان بسامد و ذکر صفحات کتاب گشوده می‌شود در این قسمت در مقابل برخی واژه‌ها سه نقطه گذاشته شده و ظاهراً باید بیانگر آن باشد که این نوع کلمات در متن حاضر بیش از این مقدار به کار رفته است.

فهرست آیات، احادیث، امثال عربی و فارسی، عبارات عربی، بیت‌ها و مصراع‌های عربی و فارسی، نام کسان، نام جاها، نام جانوران و صورت‌های فلکی و سرانجام منابع و ماخذ از ضمایم و پیوست‌های این کتاب است.

این تصحیح در ۸۵۲ صفحه با جلد گالینگور و با کیفیت عالی چاپ شده است. در پایان با ابراز خوشحالی از تصحیح این اثر ادبی ارزشمند، توفیق مصحح ادیب و کوشای آن را از پروردگار توانا خواهانم.

پانویس:

روضه العقول (تحریر دیگر مرزبان نامه)، انشای محمد غازی ملطیوی، تصحیح و توضیح: دکتر جلیل نظری، ناشر: دانشگاه آزاد اسلامی - واحد گچساران، چاپ اول، ۱۳۸۳.

ثلاثی مجرد، صفت مشبیه بر وزن فعیل، باب تفعیل، باب افتعال، باب مفاعله، باب تفاعل، اسم فاعل ثلاثی مجرد، صفت بر وزن افعال و اسم.

مرزبان نامه و روضه العقول بخش دیگری از این مقدمه است که در آن مصحح به اختلاف حکایت‌ها و ابواب این دو کتاب اشاره می‌کند و باب آخر **روضه العقول** را اختلاف اصلی حجم این دو کتاب می‌داند اما تردید دارد که آیا این باب را نویسنده **روضه العقول** بر تحریر خود افزوده یا اینکه سعدالدین وروایی این داستان را نادیده گرفته و آن را از کتاب حذف کرده است.

در ادامه این مقدمه مصحح به منابع و مأخذی اشاره می‌کند که نویسنده **روضه العقول** تحت تأثیر آنها بوده و در تحریر خود از آنها استفاده کرده است: **مقامات حمیدی، جمهره الامثال ابوהלلال عسکری، آثار سنایی، دیوان منتهی، غرر الحکم و درر الکلم** حضرت علی (ع) و... از جمله این منابع است.

درباره مشخصات نسخه‌ها از دو نسخه مورد استفاده در تصحیح کتاب و چگونگی رسم الخط آنها سخن می‌گوید. مصحح در این بخش، نسخه اصلی مورد استفاده خود را نسخه پاریس معرفی می‌کند منتها اضافه کرده که هر کجا موردی گویا و روشن ندیده از نسخه لیدن نیز کمک گرفته است.

در پایان این مقدمه مصحح به روش تصحیح کتاب و رسم الخط نسخه‌ها اشاره کرده و سرانجام متن کتاب را ذیل سیزده باب تصحیح و ترتیب داده است.